
Anabelle Križnar, Ljubljana

Gerald Dobler:

DIE GOTISCHEN WANDMALEREIEN IN DER OBERPFALZ

Regensburg: Schnell & Steiner, 2002, 452 pp., 24+40 tab.

V okviru umetnostnozgodovinske stroke so izrednega pomena natančni korpusi spomenikov na določenem ozemljih, ki ne le zberejo na enem mestu vse vedenje o izbranih umetninah, pač pa služijo tudi kot odličen temelj za nadaljnje raziskovalno delo. V ta sklop se uvršča tudi knjiga Geralda Doblerja, ki se posveča gotskim stenskim poslikavam na Zgornjem Pfalškem. Gre za predelano in razširjeno izdajo avtorjeve doktorske disertacije, ki je nastala v okviru Univerze v Regensburgu. Knjiga je izrednega pomena, saj je prva taka publikacija, ki obdeluje srednjeveško stensko slikarstvo v Nemčiji v smislu topografsko zasnovanega korpusa, podobno kot je to za Avstrijo delo Elge Lanc,¹ a z drugačnim sistemom navedb in podatkov. V veliki večini v tej knjigi predstavljene poslikave znanstveno še niso bile obdelane, sploh pa ne s tako različnih zornih kotov, kot je to storil Dobler.

Gerald Dobler, doktor umetnostne zgodovine in klasične arheologije z izkušnjami na področju restavratorstva in spomeniškega varstva je znan tudi pri nas, saj je pred dobrima dvema letoma sodeloval v projektu Bavarska in Slovenija, katerega rezultati so bili prikazani na simpoziju in nato zbrani v posebni publikaciji *Bayern und Slowenien in der Früh- und Spätgotik*. Prispeval je članek o delavnici Jana Polacka in slikarskih ciklih na Jezerskem in na Križni gori.² Cilj njegovega raziskovalnega dela je, kot je zapisal v uvodu knjige, čim bolj natančen popis, dokumentiranje in obdelava do sedaj znanih gotških stenskih poslikav na območju te bavarske regije, ki je bila do zdaj nekako zapostavljena v zgodovini umetnosti. Izšli so pregledi stenskih poslikav na Zgornjem Bavarskem, na Zgornjem in Spodnjem Frankovskem ter v Augsburgu, medtem ko je Zgornje Pfalško ostajalo prazno na zemljevidu obdelanih in prezentiranih spomenikov. Število stenskih slikarij, ki po obsegu presega sočasno ustvarjanje na področju kiparstva, iluminacije, tabelnega slikarstva in celo vitražev, dokazuje, da gre za izredno pomemben spomeniški fond, ki si zasluži

¹ Elga LANC, Die mittelalterliche Wandmalerei in Wien und Niederösterreich, *Corpus der Mittelalterlichen Wandmalereien Österreichs*, Bd. I., Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien 1983; Elga LANC, Die mittelalterlichen Wandmalereien in der Steiermark, *Corpus der Mittelalterlichen Wandmalereien Österreichs*, Bd. II, Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien 2002

² Gerald DOBLER, Die Werkstätte des Jan Polack in München und die Freskenzyklen von Jezersko und Križna gora, *Bayern und Slowenien in der Früh- und Spätgotik*, Schnell & Steiner, Regensburg 2003, str. 211–226.

mного večjo pozornost. Dobler se je posvetil tistim spomenikom, ki so še v tolikšni meri razpoznavni, da omogočajo znanstveno obdelavo, v obzir pa je vzel tudi tiste, ki so danes sicer že zelo poškodovani, a jih na podlagi starejše literature in fotografskega materiala še vedno lahko slogovno opredelimo. Tako je prišlo v poštev 55 spomenikov, ki jih je natančno predstavil v obsežnem katalogu, kot dodatek pa je na koncu knjige omenjenih še 23 zgradb, katerih slikarski okras je za natančnejšo predstavitev preslabo ohranjen, pod beležem ali pa zaradi restavratorskih posegov in preslikav popolnoma spremenjen. Časovna meja teh spomenikov je navzdol začrtana s poslikavo v cerkvi benediktinskega samostana Prüll s konca 12. in začetka 13. stoletja, najmlajša tu obravnavana dela pa so iz okrog 1530, iz časa prepletanja renesanse in reformacije, ko je na obravnavanem področju znanih le malo dokončanih del.

Na zemljevidu, objavljenem na začetku knjige, se dobro vidi geografsko zgoščenost spomenikov na jugu regije, predvsem okrog Regensburga in vzdolž Donave, proti severu pa jih je vse manj. Publikacija v svoj obseg ne vključuje poslikav v samem mestu Regensburg, prvič zaradi prevelikega števila spomenikov in drugič zaradi sočasne raziskave, ki jo na temo gotskih poslikav regensburških meščanskih domov dela Petra Lorey Nimisch. Regensburg avtor predstavi v krajšem poglavju, kjer le nakaže njegovo pomembnost kot enega od umetniških središč gotike in omeni najpomembnejše spomenike. Zanimivo je, da v mestu najdemo številne spomenike profane umetnosti, medtem ko jih zunaj njega praktično ni in prevlada sakralna umetnost. Dobler je prišel tudi do ugotovitve, da je večina ohranjenih poslikav vezanih na manjše podeželske cerkve ali kapele, medtem ko se jih je v velikih cerkvah in samostanih v mestih ohranilo mnogo manj. Kljub temu so se pomembnejše slikarske delavnice izoblikovale v večjih mestih, kot so to bila Amberg, Sulzbach, Neuermarkt, Neunburg in Straubing, lokalne slikarje pa srečamo v majhnih krajih.

Knjigo, ki obsega 452 tekstovnih strani ter 237 barvnih in črno-belih fotografij, bi lahko v grobem razdelili na dva dela, na umetnostnozgodovinski uvod in na katalog. V uvodu avtor umesti izbrane poslikave v prostor in čas, jih primerja s sočasno likovno produkcijo in jih postavi v medsebojni kontekst, posveti pa se tudi slogu in ikonografiji tako sakralnih kot profanih del. Izredno zanimiv in uporaben pri nadaljnjem študiju je spisek poslikav glede na ikonografijo, saj olajšuje pregled primerjalnega gradiva. Sledi beseda o zgodovini poslikav, o njihovem arhitekturnem kontekstu in dekorativnih elementih, ki jih vnašajo v stavbne prostore, posebej pa je treba poudariti dve podpoglavji, in sicer tisti, ki sta namenjeni tehniki in stanju ohranjenosti izbranih spomenikov. V dosednji nemški strokovni literaturi se avtorji večinoma niso ukvarjali s tem vidikom likovnih umetnin, če pa že, pa so bili zelo redkobesedni, kot poudarja Dobler. S tem se tovrstni umetnostnozgodovinski pregledi spomenikov odpirajo novim, interdisciplinarnim področjem, kjer se osnovna stroka v iskanju natančnejših odgovorov povezuje z restavratorstvom in spomeniškim varstvom,

vse bolj pa tudi z naravoslovnimi znanstvenimi disciplinami. Te omogočajo natančne analize sestavnih elementov neke poslikave, kar nudi dodatne informacije o strukturi izbranega dela – o ometih, pigmentih, morebiti tudi o vezivih, o zgradbi barvne plasti in načinu dela posameznega umetnika. Za tovrstne analize avtor za časa raziskav ni imel možnosti, a že v uvodu posebej poudarja izjemen pomen takega pristopa, ki se ga v strokovnih krogih vse bolj zavedamo. Pri svoji raziskavi se je omejil na vizualno oceno spomenikov, na podlagi česar je poskušal odkriti tehniko izvedbe (*a fresco*, *a secco*, mešana tehnika), sestavo ometov, uporabljene pigmente, uporabo morebitnih pomagal kot vrvice in šablone, predrisbe itd. Dodatne informacije o zgodovini in o morebitnih restavratorskih posegih je Dobler našel v bavarskih arhivih za spomeniško varstvo, v restavratorskih centrih, ponekod pa tudi v dokumentaciji posameznih župnij.

Katalog obsega tri četrtine celotne knjige, v njem pa je po abecednem redu predstavljenih vseh 55 izbranih spomenikov. Je shematično in pregledno zasnovan in ponekod dopolnjen s tlorisi cerkva in z risbami posameznih prizorov. Ti so bolj ali manj natančno predstavljeni, odvisno od ohranjenosti poslikave in od možnosti dostopa do stene. Te dopolnjujejo še knjigi dodane risbe na prostih listih s pogledom na celotne stene, kjer gre za večje slikarske cikle. Glede na to, da so stenske poslikave vezane na arhitekturo, se vsak posamezni pregled obravnavanega spomenika začne z opisom cerkve in z njeno stavbno zgodovino, saj le ta pogosto pomaga pri dataciji dela. Šele nato se avtor posveti stenskim poslikavam. Prvi del sporoča, kdaj so poslikave odkrili ter opisuje morebitna restavratorska dela, kjer so pač ta prek dokumentacije znana. Sledi natančen opis poslikave, ponekod tudi vsakega posameznega prizora, s poudarkom na morebitnih posebnostih v upodobitvi. Pri večini spomenikov – kjer se je to pač glede na ohranjenost dalo – avtor nameni krajši ekskurz sami tehniki izvedbe ter poskuša določiti način in potek samega dela. Pri dataciji se je Dobler večinoma oprl na slogovne primerjave s sorodnimi deli, s podatki iz stavbne gradnje, le v izjemnih primerih je ohranjena letnica poslikave. Vsako tako izčrpno obdelavo posameznega spomenika zaključuje popis literature, vezane na tematiko.

Knjiga nudi ogromno gradiva in do sedaj neznanih podatkov za nadaljnje raziskovanje poslikav na območju Zgornje Pfalške, pa tudi za iskanje kulturnih, zgodovinskih in umetniških povezav ostalih regij s tem območjem. Posamezni spomeniki so predstavljeni pregledno in ne le s slogovnega in ikonografskega zornega kota, pač pa vključujejo tudi stavbno zgodovino ter tehniko izvedbe poslikave, kar je bistvenega pomena. Na tak način se odpirajo številna nova obzorja, hkrati pa tudi mnogo novih vprašanj, na katera bo morala stroka še odgovoriti.